

Шамшуріна Яна Олександрівна,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
Київський національний університет
технологій та дизайну (м. Київ)

Науковий керівник – д.ю.н., професор Діордіца І.В.

ПРАВОВИЙ СТАТУС ВИКРИВАЧА КОРУПЦІЇ

Відповідно до Закону України «Про запобігання корупції» викривач – фізична особа, яка за наявності переконання, що інформація є достовірною, повідомила про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону, вчинених іншою особою, якщо така інформація стала їй відома у зв'язку з її трудовою, професійною, господарською, громадською, науковою діяльністю, проходженням нею служби чи навчання або її участю у передбачених законодавством процедурах, які є обов'язковими для початку такої діяльності, проходження служби чи навчання [1].

Отже, особа вважається викривачем за сукупності таких умов:

– повідомити про корупцію має фізична особа (громадянин України, іноземець, особа без громадянства), яка переконана, що її інформація є достовірною;

– наведена у повідомленні інформація повинна містити факти, що доводять можливе вчинення іншою особою корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення, які можна перевірити;

– зазначена вище інформація стала їй відома у зв'язку з її трудовою, професійною, господарською, громадською, науковою діяльністю, проходження нею служби чи навчання.

У разі відсутності хоча б однієї з вищевказаних умов особа вважається заявником [2].

У контексті проблематики мого дослідження вважаю за необхідне окреслити роль викривачів у протидії корупційним проявам.

Так, викривачі корупції відіграють незамінну роль у протидії цьому глобальному явищу. Їхні дії часто стають каталізатором змін, призводячи до розкриття масштабних корупційних схем і притягнення винних до відповідальності.

Постає питання: чому ж викривачі такі важливі? Спробую структурувати відповідь на нього за наступними критеріями:

1. *Внутрішній доступ до інформації.* Викривачі часто мають безпосередній доступ до внутрішньої інформації організацій, що дозволяє їм виявити корупційні схеми, які можуть бути приховані від зовнішнього спостерігача.

2. *Об'єктивність.* Будучи «інсайдерами», викривачі можуть надати детальну і об'єктивну інформацію про корупційні дії, що відбуваються всередині організації.

3. *Суспільний резонанс.* Публічні розкриття корупційних схем зазвичай викликають широкий суспільний резонанс, що привертає увагу правоохоронних органів та засобів масової інформації.

4. *Зміна системи.* Успішні викриття можуть призвести до системних змін в організаціях та навіть у цілих галузях, сприяючи підвищенню прозорості та підзвітності.

Нижче наведено низку актуальних прикладів впливу викривачів на корупційні правопорушення.

- *Справа WikiLeaks.* Розкриття Джуліаном Ассанжем секретної інформації, отриманої від американських військових і дипломатів, викликало широкий суспільний резонанс і призвело до розслідування численних порушень прав людини [3].

- *Справа Панамських документів.* Розслідування міжнародного консорціуму журналістських розслідувань (ICIJ) щодо офшорних компаній

викрило масштабні схеми ухилення від сплати податків і відмивання коштів [4].

Аналізуючи фактори, які спонукають осіб до викриття корупційних правопорушень можемо перелічити такі як:

А. Захист та заохочення викривачів (законодавством з питань захисту викривачів). Так, згідно низки положень Закону України «Про запобігання корупції» на законодавчому рівні гарантується захист викривачів державою (ст. 53), забезпечення умов для повідомлення інформації про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень (ст. 53¹), встановлюється чіткий порядок здійснення перевірки за повідомленням викривача (ст. 53²), визначаються права та гарантії захисту викривача (ст. 53³), захищаються трудові права викривача (ст. 53⁴) та права викривача на конфіденційність і анонімність (ст. 53⁵), на отримання інформації (ст. 53⁶) та винагороди (ст. 53⁷) [1].

Б. Моральні та психологічні фактори. Значна частина викривачів керуються почуттям справедливості та бажанням захистити суспільство від негативного впливу корупції. Також деякі викривачі мають підвищене почуття соціальної відповідальності та вважають своїм обов'язком інформувати суспільство про корупційні дії, особливо якщо вони завдають шкоди великій кількості людей. Також не виключено бажання помсти, іноді викриття є результатом особистої образи або бажання помститися за заподіяну кривду.

Отже, проведений аналіз дозволяє зробити *висновок*, що правовий статус викривачів корупції в Україні має як позитивні, так і негативні аспекти. З одного боку, законодавство передбачає певні гарантії для викривачів. З іншого боку, на практиці ці гарантії часто не працюють належним чином.

Для подолання існуючих проблем необхідно: 1) *Вдосконалити законодавство*: розширити перелік гарантій, спростити процедуру повідомлення про корупцію, підвищити відповідальність за переслідування

викривачів. 2) *Посилити міжнародне співробітництво*: обмінюватися досвідом з іншими країнами у сфері захисту викривачів. 3) *Проводити інформаційні кампанії*: підвищувати обізнаність громадськості про права викривачів та важливість їхньої ролі у протидії корупції. 4) *Реалізація цих заходів дозволить створити в Україні ефективну систему захисту викривачів і сприятиме підвищенню довіри громадян до державних інститутів.*

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>
2. Викривачі корупції. Національне агентство з питань запобігання корупції. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/metodychni-rekomendatsiyi/>
3. Справа Ассанжа: WikiLeaks, шпигунство і самоув'язнення в посольстві Еквадору. LB.ua. URL: https://lb.ua/world/2019/04/17/424761_delo_assanzha_wikileaks_shpionazh.html
4. Панамські документи: що потрібно знати про розслідування. Deutsche Welle. URL: <https://www.dw.com/uk>